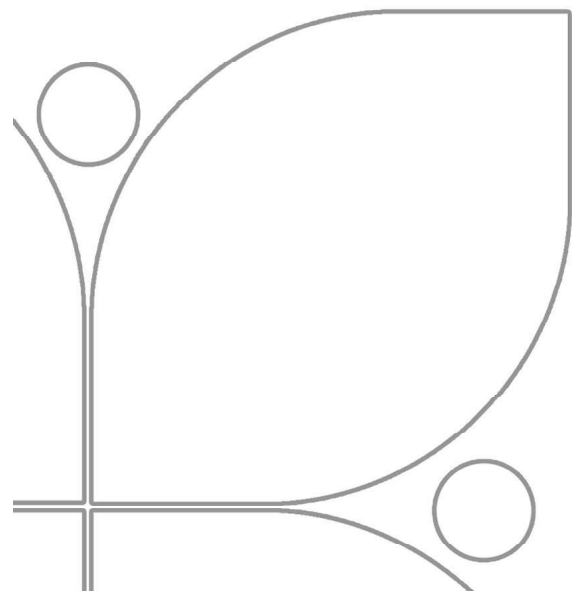

درآمدی بر
فلسفهٔ سیاسیِ هوش مصنوعی

سرشناسه: کوکلبِرگ، مارک، ۱۹۵۷-م. -Coeckelbergh, Mark, 1957-
عنوان و نام پدیدآور: درآمدی بر فلسفه سیاسی هوش مصنوعی/نویسنده مارک کوکلبِرگ؛ مترجم سیدعلی اصغر رئیس‌زاده.
مشخصات نشر: تهران: موسسه فرهنگی و هنری دیدگاه کاوش و سازندگی دکسا، ۱۴۰۲.
مشخصات ظاهری: ۳۳۰ص.
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۵۵۷۱-۵۲-۵
وضعیت فهرست نویسی: فیا
یادداشت: عنوان اصلی: The political philosophy of AI : an introduction, 2022.
یادداشت: کتابنامه: ص. [۲۸۷] - ۳۰۹.
یادداشت: نمایه.
موضوع: هوش مصنوعی -- جنبه‌های سیاسی [Artificial intelligence -- Political aspects]
هوش مصنوعی -- فلسفه [Artificial intelligence -- Philosophy]
علوم سیاسی -- فلسفه [Political science -- Philosophy]
شناسه افزوده: رئیس‌زاده، سید علی اصغر، ۱۳۵۶-، مترجم
رده بندی کنگره: Q۳۳۵
رده بندی دیویی: ۰۰۶/۳
شماره کتابشناسی ملی: ۹۳۹۰۸۸۵

درآمدی بر
فلسفهٔ سیاسیِ هوش مصنوعی
از مفهوم آزادی تا حاکمیت ربات‌ها

نویسنده

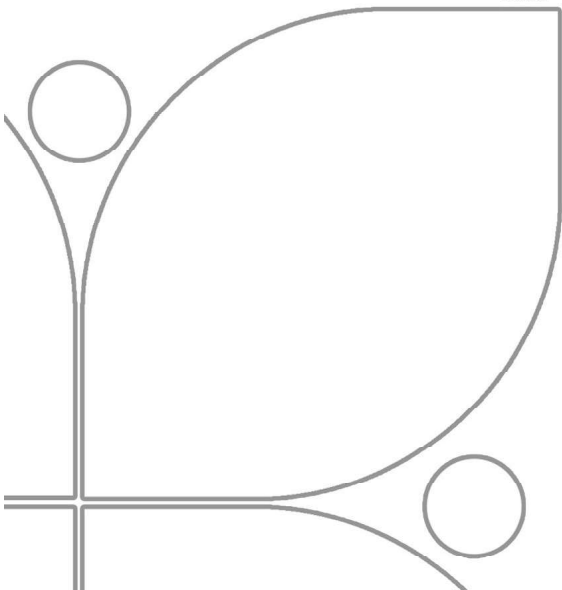
مارک کوکلیبرگ

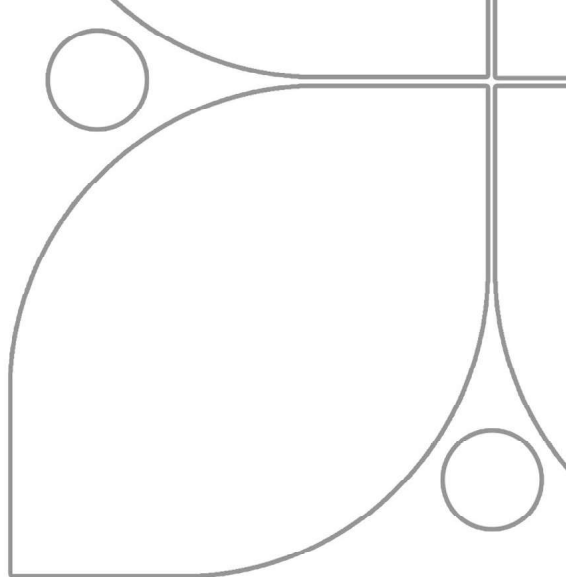
مترجم

علی اصغر رئیس‌زاده

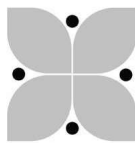
دُکسا

درآمدی بر فلسفه سیاسی هوش مصنوعی از مفهوم آزادی تا حاکمیت ربات‌ها

نویسنده: مارک کوکلیبرگ
مترجم: سید علی اصغر رئیس‌زاده

دُکسا

تهران، صندوق پستی ۱۴۶۵۵۹۴۳

۰۲۱۵۴۹۳۲۲۲۲

publication@doxa-v.org

www.doxa-v.org

Doxa_vision

ویراستار: ترو حسینی

طراح جلد: هادی جلدی

چاپ دوم: ۱۴۰۵

شمارگان: ۲۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۵۵۷۱-۵۲-۵

فهرست

پیش‌گفتار مترجم..... ۳

۱: مقدمه

دلیل، اهداف و رویکرد این کتاب..... ۱۳

ساختار کتاب و مروری بر گفتارهای آن..... ۱۹

۲: آزادی: دستکاری روانی توسط هوش مصنوعی و برده‌داری ربات‌ها

مقدمه: اعلامیه‌های تاریخی آزادی و برده‌داری معاصر..... ۲۹

هوش مصنوعی، نظارت و اعمال قانون: سلب آزادی منفی..... ۳۳

هوش مصنوعی و هدایت رفتار انسان: دور زدن استقلال انسان..... ۴۱

تهدیدات برای تحقق خود و رهایی: استعمار از طریق هوش مصنوعی و مشکل

با بردگان ربات‌ها..... ۴۹

چه کسی در مورد هوش مصنوعی تصمیم می‌گیرد؟ آزادی به مثابه مشارکت، هوش مصنوعی در انتخابات، و آزادی بیان..... ۵۹
سایر مفاهیم سیاسی مرتبط با آزادی و سایر ارزش‌ها..... ۷۳

۳: برابری و عدالت: سوگیری و تبعیض توسط هوش مصنوعی
مقدمه: سوگیری و تبعیض به عنوان کانونی برای طرح مشکلات برابری و عدالت .. ۷۹
چرا سوگیری اشتباه است (۱)؟ برابری و عدالت در فلسفه سیاسی لیبرال انگلیسی استاندارد..... ۸۷
چرا سوگیری اشتباه است (۲)؟ نظریه‌های مربوط به طبقه و هویت به عنوان نقد تفکر لیبرال جهانی..... ۹۷
نتیجه: هوش مصنوعی از نظر سیاسی بی طرف نیست..... ۱۱۵

۴: اتاق‌های پژواک و تمامیت‌خواهی ماشینی
مقدمه: هوش مصنوعی به مثابه تهدیدی برای دموکراسی..... ۱۲۳
هوش مصنوعی به مثابه تهدیدی برای دموکراسی، دانش، مشورت، و خودسیاست..... ۱۲۷
شروع کار با افلاطون: دموکراسی، دانش و تخصص..... ۱۲۷
فراتر از قانون و نمایندگی اکثریت..... ۱۳۰
دموکراسی مشورتی و مشارکتی در مقابل دموکراسی مجادله‌ای و رادیکال..... ۱۳۵
حباب‌های اطلاعات، اتاق‌های پژواک، و پوپولیسم..... ۱۴۵
مشکلات بیش‌تر: دستکاری روانی، جایگزینی، مسئولیت‌پذیری و قدرت..... ۱۵۱
هوش مصنوعی و خاستگاه تمامیت‌خواهی: درس‌هایی از آرنت..... ۱۵۹
هوش مصنوعی و تمامیت‌خواهی..... ۱۵۹
نظر آرنت درباره خاستگاه تمامیت‌خواهی و ابتذال شر..... ۱۶۳

۵: قدرت: نظارت و (خود)انضباطی از طریق داده‌ها
مقدمه: قدرت به مثابه یک موضوع در فلسفه سیاسی..... ۱۷۵
قدرت و هوش مصنوعی: به سوی یک چارچوب مفهومی کلی..... ۱۷۹

مارکسیسم: هوش مصنوعی ابزاری برای تکنوکاپیتالیسم ۱۹۱
 فوکو: چگونه هوش مصنوعی بر ما چیره می‌شود و ما را به سوژه تبدیل می‌کند ۲۰۱
 انضباط و نظارت ۲۰۲
 دانش، قدرت، و خلق و شکل دادن به سوژه‌ها و هویت‌ها ۲۰۶
 عملکردهای فنی، قدرت، و هوش مصنوعی ۲۱۹
 نتیجه و سؤالات باقی‌مانده ۲۲۹

۶: سیاست زیست‌محیطی و پسانسان‌گرایی

مقدمه: فراتر از یک سیاست انسان‌محور هوش مصنوعی و رباتیک ۲۳۵
 از نظر سیاسی تنها انسان‌ها به حساب نمی‌آیند: جایگاه سیاسی حیوانات و
 طبیعت (غیرانسانی) ۲۳۷
 کاربردهایی برای سیاست هوش مصنوعی و رباتیک ۲۵۳
 اهمیت سیاسی تأثیر هوش مصنوعی بر غیرانسان‌ها و محیط‌های
 طبیعی ۲۵۳
 جایگاه سیاسی خود هوش مصنوعی؟ ۲۵۹

۷: نتیجه: فناوری‌های سیاسی

آن‌چه من در این کتاب انجام داده‌ام و آن‌چه می‌توانیم از آن نتیجه‌گیری کنیم ۲۷۷
 آن‌چه در ادامه باید انجام شود: پرسشی در مورد فناوری‌های سیاسی ۲۸۱
 منابع ۲۸۷
 نمایه ۳۱۱

فرهیخته‌گرامی، ما در نشر دُکسا برای پاس‌داشت محیط زیست و کمینه‌کردن صدمات درازمدت ناشی از صنعت چاپ، و همچنین با هدف کاهش هزینه تمام‌شده کتاب، ارجاعات و یادداشت‌های پایانی هر فصل را حذف کرده‌ایم، اما شما همواره می‌توانید با اسکن کد روبه‌رو، به صفحه اختصاصی این کتاب در وب‌سایت نشر دُکسا مراجعه کنید و علاوه بر مشاهده ارجاعات، یادداشت‌ها، و توضیحات تکمیلی مترجم، از خطاهای احتمالی مرتبط با چاپ و ترجمه کتاب آگاه شوید.

مجموعه‌ی «شکوفایی» در دُکسا

در جهانی زیست می‌کنیم که باسرعتی بیش از گذشته در حال تغییر است. در چنین جهانی پرسش رایج عموم مردم آن است که چگونه زندگی کنیم تا در مسیر به‌زیستی و شکوفایی قرار داشته باشیم. در جهت پاسخ به این پرسش، مطالعات بسیار گسترده‌ای که به «مطالعات شادکامی و به‌زیستی» موسوم است، انجام شده است. اگر در دهه‌های گذشته عموماً فیلسوفان و روان‌شناسان متکفل پاسخ به چنین پرسشی بوده‌اند، امروزه این پرسش در حوزه‌های متعدد دیگری نیز مطرح است. در نشر دُکسا بر آن شدیم که همانند آنچه در مطالعات نظامند این حوزه در سطح جهانی انجام می‌شود مجموعه‌ای نسبتاً جامع را معرفی کنیم. بنابراین علاوه بر فلسفه و روان‌شناسی به سراغ اقتصاد، جامعه‌شناسی، مطالعات محیط زیستی، و علوم سیاسی نیز رفتیم. هر کدام از این رشته‌ها، به وسع خود، دست را در اطاق تاریکی برده‌اند تا به انسان سرگشته‌ی امروز کمک کنند به درک بهتری از سیر تحولاتی که بر شکوفایی و خوب‌زیستن اثر دارد برسد.

به‌علاوه، به مرور متوجه شدیم که نیازمند معرفی راهکارهای عملی‌تری نیز هستیم. به این ترتیب بود که از «مجموعه‌ی شکوفایی»، که عمدتاً منظری کلان‌نگر داشت و به خواننده کمک می‌کرد که چشم‌انداز نوینی به زندگی در جهان در حال تغییر کنونی داشته باشد، شاخه‌ای با نام مجموعه «مهارت‌های نرم» منشعب شد تا خواننده در عمل و به نحوی کاربردی‌تر نیز بتواند خود را برای ورود به چنین جهانی مبهم و رازآلود، که در آن رُبات‌ها و هوش مصنوعی نقشی هرچه پررنگ‌تر بازی می‌کنند، آماده کند.

امیدواریم با معرفی این دو مجموعه گامی کوچک در جهت به‌زیستی هموطنان خود بازی کنیم.

هادی صمدی

دبیر مجموعه

پیش‌گفتار مترجم

اگرچه در یکی دو سال اخیر، اخبار بسیار زیادی در مورد «هوش مصنوعی» شنیده‌ایم و اخیراً تبدیل به یکی از ویرال‌ترین عبارات در رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی شده، اما این مفهوم (که عامه مردم امروزه آن را غالباً با یکی از شاخه‌های مدرن‌ترش یعنی چت‌بات‌های پردازش زبان طبیعی و یادگیری ماشینی اشتباه می‌گیرند) به هیچ‌وجه موضوعی جدید نیست.

مفهوم هوش مصنوعی نخستین بار چندین دهه پیش و در دهه ۵۰ میلادی مطرح شد و در همان ابتدا بر حل مشکلات نمادین و ایجاد سیستم‌های خبره در نظریه منطق، حل مسائل عمومی و پردازش زبان طبیعی تمرکز داشت. اما پدیده یادگیری ماشینی در دهه ۹۰ میلادی، و با ظهور رایانه‌های قدرتمندتر، و در دسترس قرار گرفتن دیتابیس‌های بزرگ، پیش‌رفت و گسترش بسیار زیادی پیدا کرد. از همان زمان هوش مصنوعی به صورتی نامحسوس به زندگی دیجیتال ما وارد شد و شروع به ایفای نقش در آن کرد: از بازی‌های ویدئویی گرفته تا برنامه‌های محاسباتی ساده رایانه‌ای. طی دو دهه اخیر و با گسترش روزافزون فناوری‌های دیجیتال، هوش مصنوعی به بخش مهمی از زندگی روزمره ما تبدیل شده است. دستیارهای مجازی (مثل سیری و الکسا)، سیستم‌های توصیه (مانند تبلیغات شخصی‌سازی‌شده در یوتیوب و شبکه‌های مجازی) و الگوریتم‌های

موتورهای جست‌وجو، عمومیت پیدا کرده‌اند. هوش مصنوعی در صنایعی مانند مراقبت‌های بهداشتی، مالی و وسایل نقلیه خودران، و هم‌چنین دوربین‌های مداربسته و سیستم‌های تشخیص چهره نیز استفاده می‌شود. هوش مصنوعی چنان در تمام لایه‌های زندگی روزمره ما نفوذ کرده که نه تنها نمی‌توان حضور آن در ساختار سیاسی و اجتماعی را نادیده گرفت، بلکه حتی زندگی عادی ما نیز بدون آن کاملاً مختل خواهد شد؛ به همین دلیل به نظر می‌رسد که آگاهی بیش‌تر و واقعی‌تر در مورد تأثیرات هوش مصنوعی در زندگی، کاربردهای آن در سیاست و اعمال قدرت، و البته نقش و برنامه شرکت‌های بزرگ فناوری و دولت‌ها در به‌کارگیری آن، یکی از ضروری‌ترین نیازهای فلسفی امروز جهان است.

به همین دلیل، به‌عنوان یک دانش‌آموخته زبان‌شناسی، مترجم، و متخصص شبکه‌های اجتماعی که هم علاقه‌مند به فلسفه، به‌ویژه حوزه فلسفه فناوری‌ست و هم روزانه با الگوریتم‌های هوش مصنوعی سروکار دارد، زمانی که پیش‌نهاد ترجمه این کتاب را دریافت کردم (با توجه با آن‌که پیش از این نیز کتاب «فیس‌بوک و فلسفه» در مورد فلسفه فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی را ترجمه کرده بودم) بدون هیچ‌مکشی این چالش جدید را پذیرفته و با بیش‌ترین دقت و حساسیت ممکن به ترجمه این کتاب ارزش‌مند پرداختم، با این امید که گامی در ایجاد آگاهی بیش‌تر در حوزه ظریف و حساس، اما بسیار بااهمیت و پرکاربرد فلسفه اخلاقی و سیاسی معاصر برداشته شود.

خواندن این کتاب را نه تنها به تمام علاقه‌مندان علوم سیاست، فلسفه و فناوری، بلکه به همه افرادی که روزانه ساعت‌ها به کار با شبکه‌های اجتماعی می‌پردازند و به دنبال آگاهی بیش‌تر در رابطه با نقش فناوری‌های دیجیتال و هوش مصنوعی در زندگی خود هستند نیز توصیه می‌کنم.

در پایان، خاضعانه از دوستان فرهیخته و بزرگوارم جناب آقای

رامین رامبد، جناب آقای دکتر هادی صمدی، و صد البته مدیریت و کارکنان انتشارات وزین «دُکسا» که زمینه ترجمه کتاب «درآمدی بر فلسفه سیاسی هوش مصنوعی» را فراهم کردند، کمال تشکر و سپاس‌گزاری را دارم.

سید علی اصغر رئیس‌زاده

١

مقدمه

«حدس می‌زنم کامپیوتر اشتباه کرده است»: «یوزف کا.»^۱ در قرن بیست و یکم

یک نفر حتماً به «یوزف کا.» تهمت‌هایی زده، چون او یک روز صبح بدون این که کار خلافی انجام داده باشد، دستگیر شد.^۲

این اولین خط از کتاب «محاكمه» اثر «فرانتس کافکا» است، که برای نخستین بار در سال ۱۹۲۵ منتشر شد و عموماً به عنوان یکی از مهم‌ترین رمان‌های قرن بیستم شناخته می‌شود. قهرمان داستان، «یوزف کا.»، دستگیر می‌شود و تحت بازجویی قرار می‌گیرد، اما خودش هم دلیلش را نمی‌داند. خواننده نیز در این مورد در تاریکی و بی‌خبری رها شده است. کاوش‌ها و برخوردهای بسیاری در ادامه رخ می‌دهند، که تنها شفافیت همه چیز را افزایش می‌دهند و پس از یک محاکمه ناعادلانه، یوزف کا. با چاقوی یک قصاب، «مثل سگ» اعدام می‌شود (ص ۱۶۵). برای این داستان تفسیرهای مختلفی ارائه شده است. یک برداشت سیاسی این است که این داستان نشان می‌دهد نهادها چقدر می‌توانند سرکوب‌گر باشند. توصیفات

1. Josef K.

2. Kafka, F. (2009).

این کتاب نه تنها نشان‌دهنده قدرت روبه‌افزایش بوروکراسی مدرن است، بلکه تهدیدهای یک رژیم نازی را نیز به تصویر می‌کشد که یک دهه بعد از نگارش آن، روی کار آمد: مردم بدون ارتکاب هیچ خطایی دستگیر و به اردوگاه‌ها فرستاده شده و با شکل‌های مختلف رنج و (در اکثر موارد) مرگ مواجه می‌شدند. همان‌طور که «آدورنو» می‌گوید: کافکا «یک پیش‌گویی از وحشت و شکنجه‌ای که به واقعیت پیوست» را ارائه می‌دهد.^۱

متأسفانه، امروزه این داستان کافکا هنوز هم قابل مشاهده است. نه تنها به این دلیل که هنوز بوروکراسی‌های غیرشفاف و رژیم‌های سرکوب‌گری وجود دارند که مردم را بدون توجیه، و گاهی بدون محاکمه، دستگیر می‌کنند، یا به این دلیل که - چنان‌که آرنست^۲ [۱۹۴۳] و آگامبن^۳ [۱۹۹۸] قبلاً اشاره کرده‌اند - پناهندگان اغلب به سرنوشت مشابهی دچار می‌شوند؛ بلکه به این دلیل که اکنون روش جدیدی برای بروز همه این اتفاقات وجود دارد - یا در حقیقت می‌توان گفت بروز پیدا کرده‌اند - حتی در یک جامعه به اصطلاح «پیش‌رفته»: روشی که با فناوری، به‌ویژه با هوش مصنوعی (AI)، ارتباط دارد.

در یک بعدازظهر پنج‌شنبه در ماه ژانویه ۲۰۲۰، «رابرت جولیان - بورچاک ویلیامز»^۴ در دفتر کار خود تماسی از اداره پلیس دیترویت دریافت کرد: از او خواسته شد به ایستگاه پلیس برود تا بازداشت شود. از آن‌جا که کار اشتباهی نکرده بود، نرفت. یک ساعت بعد از آن تماس، او روی چمن جلوی منزلش، در مقابل دیدگان همسر و فرزندان بازداشت شد، و به گفته نیویورک تایمز: «پلیس هیچ دلیلی برای این کار ذکر نکرد»^۵. بعدتر، در اتاق بازجویی، کارآگاهان تصویری از یک فیلم نظارتی مربوط به یک

1. Adorno, T. (1983). p. 259

2. Arendt, H.

3. Agamben, G.

4. Robert Julian-Borchak Williams

5. Hill, K. (2020)

مرد سیاه‌پوست را که در حال دزدی از یک بوتیک مجلل بود به او نشان دادند و پرسیدند: «این تو هستی؟» آقای ویلیامز که آمریکایی آفریقایی تبار است، پاسخ داد: «نه، این من نیستم. فکر می‌کنید همه سیاه‌پوستان شبیه هم هستند؟» او مدت کمی بعد آزاد شد و در نهایت دادستان عذرخواهی کرد. چه اتفاقی افتاد؟ روزنامه‌نگار نیویورک تایمز و کارشناسانی که با آن‌ها مشورت کرد احتمال می‌دهند که «ممکن است پرونده ویلیامز اولین روایت شناخته‌شده از دستگیری اشتباه یک آمریکایی بر اساس یک الگوریتم ناقص تشخیص چهره باشد». سیستم تشخیص چهره، با استفاده از هوش مصنوعی در قالب یادگیری ماشینی، معیوب، و به احتمال زیاد مغرضانه است: این سیستم برای مردان سفیدپوست نسبت به سایر گروه‌های جمعیتی با کارایی بهتر عمل می‌کند. بنابراین، این سیستم (همانند پرونده آقای ویلیامز) موارد مثبت کاذب ایجاد می‌کند، و به همراه عملکرد ضعیف پلیس، منجر به بازداشت افرادی می‌شود که موارد اتهامی را مرتکب نشده‌اند. به گفته یکی از کارآگاهان: «حدس می‌زنم کامپیوتر اشتباه کرده است.» در آمریکای قرن بیست و یکمی، «بوزف کا.» یک سیاه‌پوست است و بدون هیچ‌گونه توضیحی توسط یک الگوریتم به اشتباه مورد اتهام قرار گرفته است.

نتیجه اخلاقی داستان فقط این نیست که رایانه‌ها اشتباه می‌کنند، آن‌هم اشتباهاتی که می‌تواند عواقب وخیمی برای افراد خاص و خانواده‌های آن‌ها داشته باشد. استفاده از هوش مصنوعی هم چنین می‌تواند بی‌عدالتی‌ها و نابرابری‌های سیستمی موجود را تشدید کند؛ و در واکنش به مواردی مانند پرونده آقای ویلیامز، می‌توان چنین استدلال کرد شهروندان در هنگام تصمیم‌گیری قانون درباره آن‌ها، باید حق هم داشته باشند توضیحی به آن‌ها داده شود. به علاوه، این مورد تنها یکی از راه‌هایی است که هوش مصنوعی ممکن است اهمیت و تأثیر سیاسی داشته باشد، که گاهی اوقات هدف‌مند، اما اغلب ناخواسته هستند. این مورد خاص، سؤالاتی را در مورد نژادپرستی

و (عدم) عدالت - دو موضوع مورد بحث روز - ایجاد می‌کند. اما در مورد نقش هوش مصنوعی و فناوری‌های مرتبط با آن در سیاست، حرف‌های بیش‌تری برای گفتن وجود دارد.